

SLOBOMIR P UNIVERZITET

Filološki fakultet

Doboj

DIPLOMSKI RAD

Jezičke veštine

Mentor: Prof. dr Julijana Vučo

Student: Slađana Lejić

Br. indeksa: 14/04

Doboj, Septembar 2008

## SADRŽAJ:

1. Uvod u jezičke veštine.....	3
2. Kompetencija i performansa.....	4
3. Podela jezičkih veština.....	5
4. Slušanje i razumevanje govora.....	7
5. Vrste, veštine i tehnike slušanja.....	8
6. Čitanje i razumevanje teksta.....	13
7. Vrste, veštine, metode i ciljevi čitanja.....	14
8. Pisanje ili pismeno izražavanje.....	17
9. Vrste pisane produkcije u nastavi jezika prema funkciji.....	18
10. Govor ili usmeno izražavanje.....	21
11. Resume.....	22
12. Bibliografija.....	23

## UVOD U JEZIČKE VEŠTINE/LANGUAGE SKILLS

Kada učimo maternji ili strani jezik, i da bismo ih u potpunosti savladali, i vodili normalnu komunikaciju potrebno je da savladamo četiri osnovne jezičke veštine, a to su: slušanje, čitanje, pisanje i govor. Kada učimo maternji jezik nesvesno razvijamo prvo veštinu slušanja koja ujedno predstavlja i osnovu za ostale tri veštine.

Ove četiri veštine su povezane na dva načina:

1. pravcem komunikacije (in ili out, odnosno receptivna i produktivna), i
2. metodom komunikacije

Metode komunikacije se mogu podeliti na tri osnovne forme (Valter, 1979): pismena (čitanje i pisanje), oralna (slušanje i usmeno izražavanje) i grafička (crtanje i skiciranje). Do 70-tih i 80-tih ove četiri veštine su učene pojedinačno po veoma krutom redosledu, na primer slušanje pre govora. Međutim, došlo se do saznanja da obično koristimo više od jedne veštine u isto vreme.

**Jezičke veštine ili jezičke sposobnosti** su sastavni delovi integralnog nastavnog procesa koji teži ka ostvarivanju zadatih ciljeva i osposobljavanju učenika za uspešno rešavanje komunikativnih zadataka. Odnosno, njegov cilj je da se postigne i ostvari **komunikativna kompetencija**, društveno usvojena znanja, sposobnosti i upotrebe jezika u sociokulturnom kontekstu.

## KOMPETENCIJA I PERFORMANSA

**Kompetencija** (jezička sposobnost), prema Čomskom predstavlja govornikovo poznavanje pravila koja postoje u jeziku koji upotrebljava, odnosno kompetencija je skup znanja o jeziku koje svaki pojedinac podsvesno poseduje (Čomski, 1965: 3-4).

**Performansa** (govorna delatnost) predstavlja upotrebu jezika u određenom trenutku i korištenje tih pravila za vreme govora (Čomski, 1965: 10-15).

Govor zavisi od velikog broja ekstralingvističkih faktora. Postoji mentalni nivo (kompetencija) koji je stabilan, dok nasuprot kompetenciji govor često odudara od mentalnog nivoa i pravila (Hajms, 1972:281).

Prema Čomskom lingvistika bi se trebala više baviti kompetencijom a manje performansom, jer su se lingvisti u svojim izučavanjima oslanjali na primere govora koji su predstavljali mali deo rečenica mogućih u jednom jeziku. Ti primeri su sadržavali niz grešaka, kao što su zamuckivanja, nejasan govor, kao i nedovršene rečenice. Govornici koriste svoju vlastitu kompetenciju kada stvaraju nove rečenice i kada vrše identifikovanje grešaka u performansu (Čomski, 1965: 30-35)

Performansom govornika bave se istraživači u oblastima socijalne i antropološke lingvistike.

### KOMUNIKATIVNA KOMPETENCIJA

Antropološki lingvista Del Hajms (Hajms, 1972) smatra da kompetencija u smislu kako ju je Čomski video i predstavio nije dovoljna da obuhvati sve segmente našeg znanja o jeziku. Poput performanse, i komunikativna kompetencija treba da sadrži neke ekstralingvističke faktore. U pojam lingvističke kompetencije Čomskog nije uključen aspekt komunikacije koji predstavlja osnovnu ulogu jezika. Hajms smatra da nijedan pristup nije dovoljan. On navodi da gramatički sistem, jezička upotreba i društveno prihvatanje iskaza mora da sadrži jezička pravila i vrednosti kulturne sredine. Del Hajms je uveo pojam etnografija komunikacije – sveobuhvatnost aspekata: lingvistički, socijalni i antropološki.

Savinjon (Savinjon, 1997) i drugi autori definišu komunikativnu kompetenciju kao dinamičan proces koji se ne ostvaruje samo kroz govor i neke druge sisteme nego i kroz pisanu reč. U komunikativnu kompetenciju spada i pojam jezičkih funkcija – funkcionalni pristup analize jezika. Ovaj pristup je razvio englez Halidej sedamdesetih godina 19-tog veka. Halidej navodi da jezik upotrebljavamo da bismo izvršili određene funkcije, i da je svaka upotreba jezika vezana za jezičku formu. Jezičke forme i funkcije se zajedno usvajaju u nastavi stranih jezika za vreme komunikacije (Halidej, 1985:11) Prema tome komunikativna kompetencija se može podeliti na 4 vrste kompetencije (Kanal i Svejn, 1980):

1. *gramatička kompetencija* – obuhvata sistem gramatičkih pravila u datom jeziku
2. *sociolingvistička kompetencija* – obuhvata društvena pravila jezičke upotrebe, sadrži ekstralingvističke faktore: kulturnu tradiciju, društvenu prihvatljivost iskaza
3. *kompetencija na nivou diskursa* – obuhvata tehnike i metode koje se koriste da bi se povezale informacije na višem nivou
4. *strategijska kompetencija* – strategije koje koristimo u komunikaciji (započinjanje, održavanje, završavanje, ispravljanje, menjanje pravca govora); način da nadoknadimo nepoznavanje pravila ili da prevaziđemo neka druga ograničenja, kao što su umor, trema, bolest, stid, nedostatak pažnje i slično.

## **PODELA JEZIČKIH VEŠTINA**

Prema tradicionalnoj podeli jezičke veštine se dele na:

1. *govor ili usmeno izražavanje* – aktivna
2. *slušanje i razumevanje govora* – pasivna
3. *čitanje i razumevanje teksta* – pasivna
4. *pisanje ili pismeno izražavanje* – aktivna

U savremenoj lingvistici govori se o sledećim jezičkim veštinama, čiju je podelu uveo ruski naučnik, metodičar i psiholog Beljajev:

1. *reproduktivne* – podrazumeva sposobnost učenika da ponovi poznato i predavano gradivo, odnosno upotrebu već gotovih oblika i postojećih struktura, npr., pozdravi i odgovaranje na telefon.
2. *receptivne* – podrazumeva sposobnost da se usvoje i memorišu novi podaci.
3. *produktivne* – podrazumeva sposobnost učenika da samostalno, slobodno i kreativno stvara nove iskaze.

Savremeni pristup jezičkim veštinama posmatra ove veštine na kompleksniji način, a neki naučnici pod jezičkom veštinom ubrajaju i *prevođenje*, ali je smatraju zasebnom veštinom (Dimitrijević, 1984). To je specifična nauka koja zahteva određenu vrstu obuke i određeni talenat.

Odnos između jezičkih veština možemo predstaviti i tabelarno:

	<b>Usmene/Oral</b>	<b>Pisane/Written</b>
<i>Receptivne/Receptive</i>	Slušanje/Listening	Čitanje/Reading
<i>Productivne/Productive</i>	Govor/Speaking	Pisanje/Writing

## SLUŠANJE I RAZUMEVANJE GOVORA - LISTENING

Slušanje je receptivno–pasivna veština u usmenoj interpretaciji. Međutim, neki ovu tvrdnju smatraju potpuno netačnom zbog toga što je učesnik za vreme slušanja samo prividno pasivan jer slušanje zapravo zahteva aktivno učestvovanje onoga ko sluša. Pored aktivnog učestvovanja slušalaca ova veština zahteva razumevanje i shvatanje onoga što slušamo.

U našem maternjem jeziku posedujemo sve veštine i opšte znanje koje nam je potrebno da bismo razumeli ono što slušamo, tako da sigurno uopšte nismo ni svesni koliko je zapravo ovaj proces kompleksan. Kada govorimo imamo tu moć da sami biramo reči koje ćemo koristiti, nasuprot tome kada slušamo nemamo kontrolu nad onim što se govori, zbog toga moramo biti u potpunosti pripremljeni da prepoznamo značenja najbolje što znamo, i to u svim mogućim situacijama.

Slušanje je veoma važan deo aktivnog učenja, zato učenici moraju biti naviknuti na razne situacije i komunikaciju koja je otežana zbog raznih fizičkih faktora, kao što su buka, nejasnoća, udaljenost ili razni šumovi. Aktivnosti slušanja obezbeđuju osnovu za dalje jezičke aktivnosti – diskusiju, usmene izveštaje, pisanje, sve to zbog informacija koje primaju.

Posve je jasno da slušanje u "realnom životu" i slušanje u "učionici" ne spada u istu kategoriju, jer se pod prvom podrazumevaju situacije interaktivnog slušanja a pod drugom situacije neinteraktivnog slušanja.

Situacija interaktivnog slušanja podrazumeva razgovore licem u lice i telefonske pozive u kojima naizmenično slušamo i govorimo, i u kojima imamo priliku da zamolimo govornika da nam se nepoznati pojmovi pojašne, ponove, i čak da uspori svoj govor. Situacije neinteraktivnog slušanja su slušanje radija, TV-a, filmova, predavanja, seminara i propovedi. U ovakvim situacijama obično nemamo tu mogućnost da zamolimo govornika za objašnjenje ili sporiji govor.

## VRSTE, VEŠTINE I TEHNIKE SLUŠANJA

AKTIVNO SLUŠANJE/ACTIVE LISTENING (vrsta pravog, normalnog slušanja)

Aktivno slušanje podrazumeva nameru da se "sluša zbog razumevanja značenja". Za vreme ove aktivnosti slušalac ima tu mogućnost da zajedno sa govornikom proveri izjavu da bi se utvrdilo da li se izjava tačno čula i da li je shvaćena, odnosno da li je primljena poruka, kao što naredna izreka kaže „jasna i glasna“. Cilj aktivnog slušanja je da se poboljša uzajamno razumevanje i shvatanje. Kada dođe do interakcije ljudi često ne slušaju pažljivo jedni druge. Pažnju im može omesti neka druga situacija, mogu razmišljati o drugim stvarima ili pak svu svoju pažnju mogu usredsrediti na ono što trebaju sledeće da kažu. Ovakvo ponašanje i ne-slušanje se može naročito primetiti kada dođe do neslaganja i sukoba između slušaoca i govornika, jer tada ljudi protivreče jedni drugima i negiraju punovažnost iskaza suprotne strane. Međutim, ako jedna strana oseti da postoji uzajamno shvatanje, onda se može ostvariti saradnja koja dovodi do rešavanja sukoba.

Za aktivno slušanje je bitno doneti odluku da želimo da slušamo, gledati osobu pravo u oči, ne govoriti previše, ne prekidati osobu dok govori, naučiti šutjeti i naučiti izbegavati uznemiravajuće faktore. Aktivno slušanje predstavlja strukturisan način slušanja i reagovanja prema drugima.

Principi aktivnog slušanja (Burli-Elen, 1982), pomoću kojih se može ostvariti uspešno aktivno slušanje koje predstavlja ključni element uspešnog procesa komunikacije, su:

- *ohrabrivanje* – slati verbalne i neverbalne znakove koje će govorniku pokazati da ga slušamo. Ovaj princip upotrebljavamo kada govorniku pružamo podršku i ohrabujemo ga da nastavi sa pričom;
- *razjašnjavanje* – postavljati pitanja govorniku da bi nam pojasnio neke nejasnoće, ili da bi nam ponovio i potvrdio već rečeno;
- *preformulisanje* – svojim rečima ispričati ono što je govornik izjavio da bi proverili da li smo dobro čuli i razumeli;
- *reflektovanje* – reći drugoj osobi kako mislimo da se oseća. Reflektovanje je najvažniji princip;
- *sažimanje* – ponavljamo glavnu temu i osećaje koje je govornik rekao i pokazao;



- *potvrđivanje (vrednovanje)* – govorniku pokazujemo uvažavanje i da cenimo što se nama poverio.

Aktivno slušanje se koristi u raznim situacijama: na predavanjima, kada doktori i sestre razgovaraju s pacijentima, za vreme HIV savetovanja, kod pomaganja osobama sa samoubilačkim naklonostima, u menadžmentu, novinarstvu, itd. Takođe se može koristiti i u svakodnevnim razgovorima. Prednosti aktivnog slušanja su: izbegavanje nesporazuma, rešavanje sukoba i pomaganje ljudima da se otvore.

## VRSTE NEPOTPUNOG SLUŠANJA (Kraljević, 2007)

### PSEUDO SLUŠANJE

Slušalac pokazuje reakcije pažnje i usredotočenosti na govor, ali ipak ne sluša. Naime, za vreme govora slušalac klima glavom u znak odobravanja, gleda govornika u oči, kad je potrebno smeši se, čak postavlja i pitanja da bi ubedljivo i uspešno sakrio svoju neaktivnost i neključenost u slušanju govora.

### JEDNOSLOJNO SLUŠANJE

Kod jednoslojnog „nesenzitivnog“ slušanja slušalac prima samo jedan deo poruke od strane govornika. Npr., ako slušalac prima samo verbalne poruke, a neverbalne potpuno zanemaruje (ili obrnuto). Pošto se poruka može tačno tumačiti samo ako su svi njeni slojevi zastupljeni, slušaoci ovog tipa se izlažu pogrešnim interpretacijama iskaza.

### SELEKTIVNO SLUŠANJE

Ono što je tipično za selektivno slušanje je da slušalac sluša samo one informacije koje ga posebno zanimaju ili što je njemu važno i potrebno, a u isto vreme zanemaruje ostale informacije ili delove govora. Zanemarivanjem ili umanjivanjem vrednosti ostalih informacija kasnije dovodi do hendikepa slušaoca jer se može pokazati da je ono što je on eliminisao kao nevažno u stvari veoma bitno.

## SELEKTIVNO ODBACIVANJE

Kod selektivnog odbacivanja slušalac svoju pažnju usmerava na teme koje ne želi da sluša, a ne na teme koje želi slušati. Kad pronade svoju metu, odnosno temu slušalac se isključuje na određeni vremenski period, sve dok govornik ne završi sa izlaganjem te teme.

## OTIMANJE REČI

Ovaj tip slušanja predstavlja ponašanje slušaoca koji nastoji što je više moguće pričati za vreme govornikovog iskaza, i koji sluša u kratkim intervalima čekajući u govoru na određenu, njemu bitnu, izjavu da bi zatim sebi ugrabio priliku da zauzme mesto svog sagovornika, želeći da se istakne svojim nepovezanim i nejasnim brbljanjem. Međutim, ovakav slušalac obično ne sluša pažljivo sagovornika tako da ne zna šta on zapravo želi reći dok ponosno nosi svoju titulu nametljivca i brbljivca.

## DEFANZIVNO SLUŠANJE

Ovaj tip slušanja dolazi do izražaja kod ljudi koji se za vreme neke diskusije osećaju zbog nečega ranjivima i ugroženima, pa zbog nerealnog rasuđivanja i najobičniju šalu vide kao napad na koji reaguju odbranom ili napadom, pa dolazi do prestanka normalnog toka razgovora koji se pretvara u raspravu.

## SLUŠANJE U ZASEDI

Ovde se radi o slušanju radi izvršenja napada na govornika. Naime, slušalac pomno prati i sluša svog protivnika, u ovom slučaju nesretnog govornika, i čeka da mu se ukaže željno iščekivana prilika da napadne sugovornika samo ako je ovaj napravio i potpuno nevažnu grešku, ili da dovede u pitanje njegov iskaz.

## CLOZE TEST

Cloze je takva vrsta testa, vežbe ili procene znanja koji se sastoji u tome da se dopune one reči koje nedostaju u tekstu. Ovaj test može biti rastućeg ili opadajućeg karaktera, sve zavisi od toga da li je u tekstu izbačena svaka peta, šesta ili sedma reč, ili da li je izbačena svaka sedma, šesta ili peta reč. Cloze test zahteva poznavanje vokabulara da bi

se iz konteksta moglo shvatiti koje reči tačno ili približno nedostaju. Cloze test može biti objektivn i subjektivn. Objektivn je ako je učenicima data lista reči ispod teksta koje oni treba da ubace, ili ako im se u praznom prostoru prikažu crteži lika, radnje ili predmeta. Ovaj tip testa je olakšani cloze. Subjektivn je ako učenici trebaju ubaciti u test reči po vlastitom nahođenju. Ovakav tip provere znanja se često upotrebljava, kako za maternji jezik tako i za strani. Reč cloze potiče od reči zatvaranje – closure u Geštaltovoj teoriji. Ovaj tip vežbe je prvi uveo i opisao V. L. Tejlor 1953.

## PITANJA

Ova, svima dobro poznata tehnika spada u najdirektniju i najpreporučljiviju tehniku provere znanja i razumevanja. Pored prednosti koje ova tehnika pruža, ipak postoje i neki određeni nedostaci. Prednost predstavljaju pitanja koja se formulišu na maternjem jeziku za proveru znanja, i na taj način se učenicima pruža više podataka za razumevanje pitanja i prema tome za tačan odgovor. Nasuprot tome, ako se pitanje postavi na stranom jeziku javljaju se teškoće pri davanju tačnog odgovora uglavnom zbog nepoznavanja vokabulara. Problemi ovakvog tipa se uspešno mogu rešiti primenom dviju varijanti ove tehnike: varijanta višestrukog izbora i tabela. Druga mana ove tehnike je da ona gubi na svojoj snazi kada se traže odgovori na *inferencijalna pitanja* jer je potrebno da se odgovor traži izvan teksta, u drugim izvorima. Kod *referencijalnih pitanja* se ovaj nedostatak ne pojavljuje jer se na postavljena pitanja mogu pronaći potpuno tačni i detaljni odgovori u tekstu. Dalje, pitanja mogu biti *otvorenog* i *zatvorenog tipa*. Kod pitanja otvorenog tipa učeniku je dopušteno da slobodno odgovara na postavljena pitanja, odnosno da iznosi svoje mišljenje, a kod pitanja zatvorenog tipa učenik bira jedan ili više ponuđenih odgovora.

## VIŠESTRUKI IZBOR/MULTIPLE CHOICE

Frederik J. Keli (Brejsi, 2000) se smatra stvaraocem tehnike višestrukog izbora, 1914-te godine na univerzitetu Kansas. Prva upotreba ove tehnike je bila za vreme Prvog Svetskog rata kada su se proveravale sposobnosti mladih regruta. Testovi višestrukog izbora su takvi oblici provere znanja u kojima učenici moraju da izaberu jedan ili više ponuđenih odgovora na dato pitanje. Postavljeno pitanje uglavnom sadrži četiri ponuđena

odgovora od kojih je jedan tačan (u nekim slučajevima ponekad mogu biti tačna i dva odgovora, ako je tako navedeno u zadatku) a ostala tri su netačna. Od netačnih jedan obično može biti veoma blizak tačnom odgovoru što ujedno predstavlja i manu ove tehnike jer može sadržati dvosmislene odgovore, a drugi je potpuno netačan. Postoji više vrsta višestrukog izbora, može biti složenijeg i prostijeg oblika. Jednostavan oblik može da bude sastavljen od pitanja na koje treba jednostavno odgovoriti sa "da" ili "ne", ili od rečenica čija značenja mogu biti "tačna" ili "netačna". Složeniji oblik je kada uz postavljeno pitanje dolazi tri ili više ponuđenih odgovora od kojih samo jedan može biti tačan. Ovakav način vežbe ili testiranja se koristi u obrazovnom sistemu, za vreme izbora, u istraživanju tržišta i mnogim drugim područjima.

#### TABELA

Kod ove tehnike pitanja su veoma jasna, jednostavna i kratka tako da učenici nemaju teškoća kod razumevanja značenja nego jednostavno popunjavaju, odnosno odgovaraju na postavljeno pitanje kvakom ili krstićem u polja tabele mogućnosti.

## ČITANJE I RAZUMEVANJE TEKSTA - READING

Čitanje i razumevanje teksta spada u receptivno–pasivnu veštinu, poput slušanja, ali za razliku od slušanja čitanje je veština pismene interpretacije. Ova veština se može razvijati samostalno, bez slušanja i govora, ali se uglavnom razvija uporedo s njima. Čitanje pomaže da se poveća vokabular i na taj način se olakšava veština slušanja.

Čitanje uključuje upotrebu očiju i mozga. Da bismo čitali brzo potrebno je više koristiti mozak. Čitati brzo znači čitati efikasno. To znači ne gubiti vreme i upotrebljavati oči i mozak zajedno. Da bismo to uspeali treba da čitamo odlučno i interaktivno.

Način na koji nešto čitamo zavisi i od našeg cilja. Različito čitamo različite tekstove. U svakodnevnom životu kada nas nešto interesuje i kada nam nešto nije jasno čitamo da bi došli do odgovora. Kada se radi o novinama svako već ima svoju određenu rutinu koje se drži skoro svako jutro; ako nas zanima sport odmah idemo na tu stranicu, ako nas zanima smešna strana tražimo tu rubriku. Međutim, kada čitamo knjigu ili neki roman to radimo drugačije. Počinjemo od početka knjige i polako idemo ka kraju.

U akademskom čitanju od nas se traži da budemo fleksibilni za vreme čitanja – ponekad je neophodno da brzo čitamo da bismo našli delove koji nas zanimaju i koji nam trebaju, zatim se prebacujemo na čitanje s punom pažnjom da dođemo do potrebnih informacija.

Čitanje je i dvosmeran proces. U ulozi čitaoca nismo pasivni nego aktivni; treba da koristimo sve informacije koje su nam dostupne. Korisno je da ako pre početka čitanja pokušamo da se prisetimo onoga što znamo o temi i da u toku čitanja formulišemo pitanja koja su bazirana na informacijama koje imamo. MekLalan & Rid (1994: 3-4) govore o dodatnim aktivnostima kod čitanja. Navode 4 tipa:

- *vantekstualne* – koriste se informacije van teksta, naše opšte znanje i iskustvo da se razume tekst
- *unutartekstualne* – koriste se smernice iz teksta, kao što su naslovi, podnaslovi i referentne reči kao ovaj i onaj
- *međutekstualne* – pravi se veza sa ostalim tekstovima koje čitamo da bi nam pomogli da shvatimo tekst koji nam treba
- *opšte* – koriste se informacije sa korica knjiga, naslova, sadržaj

## VRSTE, VEŠTINE, METODE I CILJEVI ČITANJA

*Sporo čitanje (slow reading)* se odnosi na vežbanja koja promišljeno smanjuju brzinu čitanja da bi se povećalo razumevanje ili zadovoljstvo.

*Brzo čitanje (speed reading)* predstavlja skup metoda koje se koriste da bi se povećala brzina čitanja, ali bez nekog naročitog smanjenja razumevanja ili zadržavanja. Brzo čitanje je usko povezano sa brzim učenjem. Ove metode podrazumevaju upotrebu različitih psiholoških tehnika, kao što je deljenje na manje celine i izostavljanje sitnica..

### ISTRAŽIVAČKO ČITANJE / SCANNING

Kada tražimo neki telefonski broj ili ime u imeniku, oči nam se brzo kreću preko reči i brojeva sve dok ne nađemo informaciju koju smo tražili. Sve ostalo ignorišemo osim te informacije koja nam je potrebna. Karakteristika skeniranja je da za vreme traženja informacija mi zapravo ne čitamo nego "skeniramo" tekst. Zbog toga je skeniranje direktno i treba da se odvija pri velikoj brzini. Da bi se ova veština uspešno izvela potrebno je da pre početka skeniranja znamo pitanja na koja nam trebaju odgovori. I da se postavi vremensko ograničenje. Na taj će način naš mozak i misli biti fokusirane na samo te informacije. Cilj ove veštine je da se ne čita sve redom i nije potrebno da se sve u tekstu razumije, nego da se informacija što brže pronade.

### ORIJENTATIVNO ČITANJE / SKIMMING

Orijentativno čitanje se koristi da bi se brzo identifikovale i razumele glavne ideje nekog teksta. Stoga je fokus na značenju teksta, a ne na samom jeziku. Orijentativno čitanje se odvija pri veoma velikoj brzini, 3-4 puta je brže od normalnog čitanja. Ova veština se uglavnom koristi kada se u ograničenom vremenskom periodu treba pročitati velika količina materijala. Postoji veliki broj strategija koje se koriste za vreme orijentativnog čitanja: može se čitati samo prvi i zadnji paragraf, zatim prva rečenica svakog paragrafa, posebno treba obratiti pažnju na naslov, rezime, podnaslove, konektore i ključne reči koje se ponavljaju kroz tekst.

## EKSTENZIVNO ČITANJE / EXTENSIVE READING

Neki ekstenzivno čitanje nazivaju i „čitanje sa zadovoljstvom“ (pleasure reading) jer pruža mogućnost učeniku da oseti zadovoljstvo koje čitanje pruža. Kasnije je ovaj naziv, po Krešenu (Dej i Bamford, 1998:7), izvor izmenjen u „slobodno i voljno čitanje“ (free voluntary reading). Dej i Bamford (Dej i Bamford, 1998:34) su istraživali o efektima ekstenzivnog čitanja i pokazalo se da ono ima pozitivan efekat: napredak u čitanju i pisanju, u usvajanju novih reči, napredak u znanju gramatike i spelinga. Iako su ovi efekti pozitivni, ekstenzivno čitanje je veoma retko zastupljeno u učionici, i to uglavnom zbog obimnog programa i nedostatka vremena na času, zatim zbog biblioteka koje često nisu dobro organizovane prema potrebama učenika.

## INTENZIVNO ČITANJE / INTENSIVE READING

Nasuprot ekstenzivnom čitanju intenzivno čitanje se odvija samo u učionici. Ova tehnika se koristi za čitanje kraćih tekstova koji se zatim detaljno analiziraju. Prilikom analize jezika teksta dolazi do usvajanja novih leksičkih i gramatičkih jedinica jezika. Da bi intenzivno čitanje bilo efikasno potrebno je da u uvodnom delu časa nastavnik zada neki zadatak učenicima u kome će biti potrebno koristiti neku od strategija brzog čitanja (skimming ili scanning). Posle toga dolazi pažljivo čitanje teksta da bi se otkrilo šta autor ili tekst imaju nameru da saopšte.

## SCRAMBLED ČITANJE

Cilj aktivnosti scrambled čitanja je da se poveća svest o strukturi i koheziji u tekstu – to jest, na koji način je tekst povezan i na koji način je ovo izraženo rečima i izrazima.

## SLAGALICA / JIGSAW READING

Aktivnost jigsaw čitanja je posebno pogodna da se koristi za duge tekstove. Ova veština podrazumeva podelu teksta na dva, tri ili četiri dela. Zatim se svaki deo dodeljuje drugoj grupi ili parovima učenika koji se posvećuju svojim odlomcima koristeći razne tehnike i veštine čitanja, bilo da se radi o skeniranju, rezimiranju ili nekoj drugoj veštini da bi memorisali i reprodukovali informacije iz teksta. Nakon određenog vremenskog perioda, koje je nastavnik naznačio, predstavnici grupa iznose neke detalje i

informacije iz svog dela da bi se na kraju sve sklopilo u odgovarajuću celinu. Ova tehnika ne razvija samo veštine čitanja, nego i govor i pospešuje rad u timu.

#### STEPENOVANA LEKTIRA / GRADED READERS

Stepenovana lektira se prvi put pojavila tridesetih godina prošlog veka, jer se primetilo da učenici imaju teškoća oko čitanja knjiga koje u velikom stepenu nadmašuju njihovo znanje jezika. Stepenovana lektira je obično podeljena na sledeće nivoe:

- *početni nivo* (beginners),
- *osnovni nivo* (elementary),
- *srednji nivo* (intermediate) i
- *napredni nivo* (advanced).

Stepenovana lektira pozitivno utiče kako na učenike tako i na čitanje: dolazi do napretka u opštem poznavanju stranog jezika; usvajaju se mnoge nove reči, a reči koje su im već poznate susreću u novim kontekstima i memorišu njihova nova značenja. Osim razumevanja značenja teksta, učenici iznose sopstveni stav o knjizi, nekom tekstu, o autorovim idejama i kritički ocenjuju vrednost knjige. U radu sa stepenovanom lektirom treba se voditi računa o:

- *knjigama* – koje se moraju pažljivo birati da bi odgovarale određenoj sociokulturnoj sredini i nivou znanja učenika;
- *načinu rada* – koji određuje nastavnik, a koji odgovara učenicima i uslovima rada;
- *aktivnostima* – koje se koriste na času posle čitanja.



## PISANJE ILI PISMENO IZRAŽAVANJE - WRITING

Pisanje je produktivno – aktivna vještina u pismenoj interpretaciji. Pisanje spada u najtežu vještinu i daleko je komplikovanija nego što nam se to čini u samom početku, čak i za osobe koje ovu vještinu koriste na svom maternjem jeziku. Zapravo, pisanje na bilo kom jeziku zahteva ulaganje velikog napora učenika.

Često se veruje da za pisanje treba imati i dara, međutim, nedostatak ovog dara ne mora da predstavlja nepremostivu prepreku, jer se o pisanju mnogo toga može i naučiti.

### MODERNI PRISTUPI PISANJU

Danas se u učionicama za prevlast bore dva moderna pristupa, pri čemu jedan pisanje vidi kao *proces - process writing* (Seov 2002: p.p 315), a drugi prednost daje *stilu - genre-based approach* (Repen 2002: 320).

Za koji ćemo se pristup odlučiti zavisi od toga kome se svojim pisanim radom obraćamo. Poređenje pisanja sa procesom ima mnogo pristalica jer pruža detaljan „razvojni put“ pisanja (Seov 2002: 316-319):

- faza *pre-pisanja* (pre-writing) – na ovom nivou se pružaju razne mogućnosti za prikupljanje ideja koje uključuju čitanje, brainstorming, asocijacije, grananje, dijagrami, debate, skiciranje, smišljanje dijaloga ili primena upitnika;
- faza *planiranja* (planning) – pravi se plan sadržaja teksta;
- faza *nacrta* (drafting) – pisanjem nacрта učenicima se pruža mogućnost da u opuštenoj atmosferi ispitaju sve mogućnosti i da na odgovarajući način započnu svoj rad, bilo da će koristiti citate, provokativna pitanja ili analogiju;
- faza *redigovanja* (revising) – vrši se sistematska provera rada: gramatika, članovi, pravopis i slično.

Kako bi ovaj proces pisanja rada bio još zanimljiviji mogu se uvesti i neke dodatne aktivnosti koje bi privukle pažnju učenika i podstakle njihovu kreativnost. Učenici mogu radove pretvoriti u dijaloge i odglumeti ih u učionici, ili mogu napraviti vlastiti časopis u kome mogu staviti svoje radove.

Jedna od prednosti ovog pristupa je ta što učenici aktivno učestvuju u svim fazama procesa. Međutim, neki stručnjaci smatraju da ovaj pristup zbunjuje učenike jer ne pruža nikakva objašnjenja u pogledu pisane forme, i da pristup odabiranja odgovarajućeg stila objašnjava nedoumice tog tipa.

## **VRSTE PISANE PRODUKCIJE U NASTAVI JEZIKA PREMA FUNKCIJI**

### **ARGUMENTATIVNO PISANJE / ARGUMENTATIVE WRITING**

Funkcija argumentativnog pisanja je da pokaže da je naša tvrdnja, mišljenje, teorija ili hipoteza o nekom fenomenu tačna ili verodostojnija od ostalih. Umetnost diskutovanja ili raspravljanja ne spada u veštinu koja se lako stiče. Mnogi ljudi smatraju da ako neko ima samo mišljenje o nečemu, da im je to sasvim dovoljno da izvedu uspešnu raspravu, međutim, strašno se iznenade kad se drugi ljudi ne slažu sa njihovim argumentacijama iako su oni čvrsto bili uvereni da je njihov put „pravi put“. Argumentativno pisanje je čin iznošenja razloga, povoda, dokaza ili izvođenje zaključaka s ciljem da uverimo čitaoce i promenimo njihovo mišljenje. Naš argument je onoliko jak koliko i protivnapad. Tekstovi argumentativnog pisanja se uglavnom sastoje od kombinacije ostalih tipova tekstova. Argumentativno pisanje može biti formalnog i neformalnog karaktera.

### **VRSTE TEKSTA**

- pisma, članci, eseji, projekti, referati
- sve vrste akademskog pisanja, naučni radovi
- uvodnik u novinama, govori napisani za naučne skupove, kongrese

### **NARATIVNO PISANJE / NARRATIVE WRITING**

Kada koristimo narativno pisanje, mi zapravo prepričavamo ili pripovedamo neki događaj, koristeći lično iskustvo i događaje iz vlastitog života, otkrivajući vremenske i prostorne odnose u tekstu. Zbog ovih karakteristika narativno pisanje često poprima oblik priče i kao takav treba da ispunjava određena pravila. Pre svega, treba da ima radnju (zaplet), likove, mesto i vreme dešavanja, vrhunac radnje i završetak. Zatim, tekstovi

ovog tipa se uglavnom pišu u prvom licu, međutim, ponekad se koristi i treće lice. Narativni tekst zavisi od konkretnih i čulno – opisnih detalja koji čitaocima prenose ideju ili stav autora i koji ujedno podržavaju, objašnjavaju i poboljšavaju samu priču. Tekstovi narativnog tipa uglavnom služe da razonode i privuku pažnju čitalaca i da ih podstaknu na kreativno razmišljanje.

#### VRSTE TEKSTA

- bajka, basna, priča, novela, roman
- eseji na zadate i slobodne teme
- članci u novinama, katalozi, prospekti, oglasi
- poruke, pozivnice, tabele, grafikoni

#### DESKRIPTIVNO PISANJE / DESCRIPTIVE WRITING

Deskriptivno pisanje je takva vrsta pisanja u kojoj autor sa svoje tačke gledišta, koristeći jezik na maštovit način, živopisne detalje i slike koje očaravaju čula, opisuje neku osobu, mjesto, predmet, iskustvo, osećanja ili uspomenu podstičući čitaoca da na osnovu pročitanog stvara „živu sliku“ u glavi. Deskriptivni tekst može biti objektivnog ili subjektivnog karaktera, glavno je da ispunjava određenu strukturu: uvod, glavni deo i zaključak. Glavno pravilo deskriptivnog pisanja je :SHOW, DON'T TELL!

#### VRSTE TEKSTA

- novinski članci, eseji, izveštaji, turistički vodič
- neke vrste CV-ja
- deskripcija u narativnim i argumentativnim tekstovima

#### EKSPOZITIVNO PISANJE / EXPOSITORY WRITING

Ekspozitivno ili regulativno pisanje spada u retorički stil pisanja, odnosno podrazumeva izlaganje ili informisanje na jasan način. Glavni cilj autora ovog tipa pisanja je da informiše, objasni, opiše ili definiše predmet teme čitaocima. Dobro napisana ekspozicija ostaje fokusirana na svoju temu i hronološki reda događaje. Ključne reči, kao što su prvo, posle, nakon, zatim i poslednji upućuju na to da se radi o sekvencijalnom pisanju. Ako je potrebno mogu se koristiti i lične zamenice.

#### VRSTE TEKSTA

- telegram, oglas, definicija u rečniku, svetleća reklama
- zapisnik, razna uputstva za upotrebu, pravilnici (školski, hotelski, u preduzećima)
- ugovori, kulinarski recepti, lekarski recept, neka vrsta obaveštenja
- zabrane, saveti specijaliste, poruke, pozivnice, čestitke
- CV
- liste, grafikoni, tabele

## GOVOR ILI USMENO IZRAŽAVANJE/SPEAKING

U ulozi govornika možemo se naći u tri vrste situacije usmenog izražavanja: interaktivni govor, delimično interaktivni i neinteraktivni govor.

Situacija interaktivnog govora je konverzacija licem u lice i telefonski razgovori u kojim naizmenično slušamo i govorimo, s tim da imamo tu mogućnost da zamolimo sagovornika da nam objasni ili ponovi ono što nam se za vreme razgovora učini nepoznatim i nejasnim.

U situaciju delimično interaktivnog govora spada govor koji držimo pred publikom, ali pod uslovom da publika ne prekida govor. Pošto govornik može videti publiku, na osnovu njihovih izraza lica i govora tela može zaključiti da li ga razumeju.

Neke situacije govora mogu biti potpuno neinteraktivne kao što je snimanje govora za radio emisiju.

I ova veština, kao i ostale mnogo je teža nego što nam se čini, jer je govor više od samog izgovaranja reči. Pa se postavlja pitanje: „Šta je govor“?

Govor je interaktivni proces stvaranja značenja koji podrazumeva kreiranje, primanje i obrađivanje informacija (Braun, 1994; Burns & Džojš, 1997). Njegov oblik i značenje zavisi od konteksta u kom se pojavljuje, kao i od učesnika, njihovog kolektivnog iskustva, fizičkog okruženja i svrhe razgovora. Često je spontan i može se razviti u više pravaca. Međutim, govor nije uvek nepredvidiv. Funkcije jezika koje se ponavljaju u određenim situacijama diskursa (npr., odbijanje pozivnice), mogu biti identifikovane i klasifikovane (Burns & Džojš, 1997). Na primer, kada trgovac pita „Mogu li vam pomoći?“ očekivana sekvenca diskursa se odnosi na potražnju, zahtevanje, odgovore na potražnju i slično. Govor zahteva od učesnika ne samo da znaju koristiti određene delove jezika, kao što je gramatika, izgovor ili vokabular (lingvistička kompetencija), nego da znaju kada, zašto i na koji način da koriste jezik (sociolingvistička kompetencija).

Na kraju, govor ima vlastite veštine, strukture i pravila koja se razlikuju od pisanog jezika.

## RESUME

The language as a whole belongs to no one, yet everyone owns a part of it, has an interest in it, and has an opinion about it. Moreover, whenever people begin to talk about their own language, they all have something to offer – favourite words or sayings, dialect anecdotes and observations, usage likes and dislikes.

Individual linguistic memories, experiences, and abilities enable everyone to make a personal contribution to language chat.

In a sense, we all are equal when we participate, because everyone in some way can achieve success in these four skills: listening, reading, writing and speaking.

Although once labeled as a passive skill, listening is very much an active process of selecting and interpreting information.

Listening is a very important part of active learning. It prepares students for real-life listening situations, where they are not able to stop the speaker when he is holding his speech in order to understand what he is talking about.

Listening is a demanding process, not only because of the complexity of the process itself, but also due to factors that characterize the listener, the speaker, the content of the message, and any visual support that accompanies the message.

Writing is a continuing process of discovering how to find the most effective language for communicating one's thoughts and feelings. It can be challenging, whether writing in one's native language or in a second language.

Writing also enhances language acquisition as learners experiment with words, sentences, and larger chunks of writing to communicate their ideas effectively and to reinforce the grammar and vocabulary they are learning in class.

There are some general approaches to writing and specific activities that can make writing easier and more enjoyable for both learners and teachers.

Speaking is a key to communication. By considering what good speakers do, what speaking tasks can be used in class, and what specific needs learners report, teachers can help learners improve their speaking and overall oral competency.

Speakers must be able to anticipate and then produce the expected patterns of specific discourse situations.

They must also manage discrete elements such as turn-taking, rephrasing, providing feedback, or redirecting.

Reading is purposeful and an interactive process. General efficient reading strategies, such as scanning, skimming or careful reading are important and necessary as well as learning about how texts are structured in our subject.

### **BIBLIOGRAFIJA:**

- Mandić, Petar & Vilotijević, Mladen, *Vrednovanje rada u školama*, Sarajevo, 1980.
- Babić, Gojko I., *Metode u nastavi*, Sarajevo, 1973.
- Chomsky, N., *Aspects of the Theory of Syntax* Cambridge, Mass.: The M. I. T. Press, 1965.
- Savignon, S., *Communicative Competence: Theory and Classroom Practice*, McGraw Hill, New York, NY., 1997.
- Halliday, M.A.K., & Hasan, R., *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*, Oxford: Oxford University Press, 1985.
- Crystal, David, *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*, New York, 1995.
- Seow, A., *The Writing Process and Process Writing*, Cambridge University Press, 2002.
- Reppen, R., *A Genre-Based Approach to Content Writing Instruction*, Cambridge University Press, 2002.
- Canale, M. & Swain, M., *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*, *Applied Linguistics* 1, 1980.
- Madelyn Burley-Allen, *Listening the Forgotten Skill*, John Wiley & sons, 1982.
- Taylor, W.L., *Cloze procedure: A new tool for measuring readability*, *Journalism Quarterly*, 1953.

- Gerald W. Bracey, *Thinking About Tests and Testing: A Short Primer in Assessment Literacy*, Washington, DC, 2000.
- Gale MacLachlan & Ian Reid, *Framing and Interpretation*, NY, 1994.
- Day & Bamford, *Extensive reading approach*, Cambridge University Press, 1998.
- Brown, H.D., *Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall Regents, 1994.
- Burns, A., & Joyce, H., *Focus on speaking*, Sydney, National Center for English Language Teaching and Research, 1997.
- Walter, O. M., *Thinking and speaking: A guide to intelligent oral communication* (4th ed.), New York, Macmillan, 1979.
- Hymes, D., *On communicative competence*, Pride. J. B. & Holmes, Harmondsworth, Penguin, 1972.
- Dimitrijević, N., *Lingvistika i metodika nastave stranih jezika*, Beograd, 1984.
- Radojka Kraljević, *Komunikacija i nepotpuno slušanje*, Liderpress, HR, 2007.

## SAJTOGRAFIJA

- [http://en.wikipedia.org/wiki/Communicative\\_competence](http://en.wikipedia.org/wiki/Communicative_competence)
- [http://www.beyondintractability.org/essay/empathic\\_listening/](http://www.beyondintractability.org/essay/empathic_listening/)
- [http://luk.link.ba/dobro\\_je\\_znati/komunikacija/aktivno\\_slusanje/](http://luk.link.ba/dobro_je_znati/komunikacija/aktivno_slusanje/)
- <http://www.virovitica-online.com/vijesti/clanak6000-2-0798.htm>
- <http://www.liderpress.hr/Default.aspx?sid=32748>